

JAKAB ÉVA

Választási botrány az ókori Rómában

A Jubiláns impozáns életművében, gazdag publikációs tevékenységében fontos fejezetet jelentett a 19. századi magyar és a német választások történetének kutatása.¹ Korszakalkotó tudományos cikkekben és monográfiákban járta körül az államjogunk fejlődése szempontjából fontos témát, amelynek feldolgozása során követendő, de nehezen elérhető mércét állított fel az utána következő nemzedékek számára. Ruszoly professzor úrnak az évtizedek múltán is töretlen szorgalma és tudásszomja, átfogó ismeretei és tudományos igényessége példaként állnak előttünk. A nagyra becsült kolléga előtt kívánok tisztelegni a következő tanulmánnyal, mely az ókori Róma közjogi szabályaiba és választási normáiba nyújt betekintést.

Livius *Ab urbe condita* című művének XXXIX. könyvében a Köztársaság politikai és államjogi eseményeiről tudósít a Kr.e. 186 és 183. közötti időszakban. Az e tanulmány tárgyát képező alkotmányos válság C. Decimius praetor halálához és az utódlására kiírt választásokhoz kötődik.

C. Decimius Flavust Kr.e. 184-ben választották meg a praetori tisztségre. Köztudott, hogy a köztársasági Rómában a *praetor imperiummal*, állami főbatalommal rendelkező *magistratus* volt. Az *imperium de iure* egységes és oszthatlan volt, és feljogosított a legfontosabb állami feladatok ellátására,² *de facto* mégis bizonyos szokásjogi úton kialakult hatásköri szabályokhoz igazodott az egyes magistratúrák vonatkozásában. Kialakult az a gyakorlat, hogy a *praetorok* elsősorban az igazságszolgáltatást irányították és emellett rendszeresen hadvezéri feladatokat is elláttak.³ A *praetura* tehát az egyik legfőbb közjogi méltóságot jelentette, pusztán a *consul* rendelkezett nagyobb hatalommal az állam irányításában.

A Kr.e. 184. évre megválasztott praetorok közül C. Decimius Flavust bízták meg a *praetor urbanus* tisztségének ellátásával, míg kollégája, P. Cornelius Cethegus, a *praetor peregrinus* feladatkörét vette át.⁴ Mindkét praetor a *iurisdictio*, a jogszolgáltatás feje és letéteményese volt, ám a *praetor urbanus* a római polgárok közti peres ügyekben

¹ Lásd mindenek előtt RUSZOLY J.: *Országgyűlési képviselő-választások Magyarországon 1861–1868*. Püski, Budapest, 1999. RUSZOLY J.: *Alkotmány, választójog és választási rendszer a Német Szövetség tagállamaiban (1815–1848)*. Publ. Jur. et Pol. Tom. VI. Miskolc, 1991.

² A legfőbb jogosítványok a következők voltak: a népgyűlés összehívása, a szenátus összehívása, katonai főhatalom, azaz a hadsereg főparancsnoki tisztségének ellátása, és az igazságszolgáltatás vezetése; v.ö. W. KUNKEL: *Römische Rechtsgeschichte*. Köln-Wien, 1985. 35.

³ W. KUNKEL: *Staatsordnung und Staatspraxis der römischen Republik*. München, 1995. 295 pp.

⁴ Liv. 39, 32; 39, 38.

ítélkezett, míg a *praetor peregrinus* a római polgárok és az idegenek (*peregrinusok*) vitáiban döntött.⁵

Amint azt fent már említettem, C. Decimius Flavus *praetor* hivatali éve alatt bekövetkezett halála váltotta ki az itt következő választási bonyodalmakat. A *magistratus* halála esetén a köztársasági Rómában haladéktalanul időközi választásokat írtak ki, hogy utódlásáról gondoskodjanak.⁶ A jelölés és a választás lebonyolítása így is igénybe vett néhány hetet, és ez alatt az időtartam alatt a *magistratus*-kollégák voltak kénytelenek ellátni kiesett társuk feladatkörét is.

C. Decimius Flavus halála után is így jártak el. Az időközi választások azonban heves politikai küzdelmekhez és váratlan bonyodalmakhoz vezettek, amelyről Livius részletesen tudósít (Liv. 39,39):

Alighogy ez a viszálykodás elült, máris újabb támadt C. Decimius *praetor* halála után. A tisztségre Cn. Sicinius és L. Pupius pályáztak, akik a múlt évben *aedilis*ek voltak, továbbá C. Valerius, Iuppiter *flamenje* és Q. Fulvius Flaccus, aki, mivel megválasztott *curulis aedilis* volt, fehér *toga* nélkül, de valamennyiük közül a legnagyobb hívvvel vett részt a küzdelemben, s összeütközésbe került a *flamennel*. S miután először úgy látszott, hogy a többiekkel egyenlő számú, majd hogy náluk több szavazatot fog kapni, a néptribunusok egy része kijelentette, hogy pályázatát nem szabad figyelembe venni, hiszen egy ember egyszerre nem nyerhet el és nem viselhet két — méghozzá *curulisi* — tisztséget. A másik csoport azt vélte, illő volna őt mentesíteni a törvény érvénye alól, hogy a nép azt választhassa meg *praetornak*, akit őhajt.

L. Porcius *consul* először azon a véleményen volt, hogy nem veszi fel nevét a pályázók közé. Később, hogy eljárásához a szenátus jóváhagyását is megszerezze, összehívta az atyákat, s kijelentette, szeretné eléjük terjeszteni, hogy a kijelölt *curulis aedilis* minden jogalap nélkül, s egy szabad államban türehtetlen példát szolgáltatva pályázik a *praetori* tisztségre. Neki az a szándéka, ha a többiek nincsenek más véleményen, hogy a választást a törvénynek megfelelően tartja meg. Az atyák úgy vélekedtek, hogy L. Porcius *consul* beszélje meg Q. Fulviusszal, ne akadályozza meg, hogy C. Decimius *praetor* utódjának a megválasztása a törvénynek megfelelően történjék.

Flaccus a *consul*nak, mikor ez a szenátus megbízásából beszélt vele, azt válaszolta, hogy ő semmit sem fog cselekedni, ami hozzá méltatlan. A homályos felelettel azokban, akik szavát saját óhajuk szerint magyarázták, azt a reményt keltette, hogy meghátrál a szenátus tekintélye előtt. A választógyűlésen azonban még hevesebben küzdött a tisztségért, mint korábban. Megvádolta a *consul*t és a szenátust, hogy megfosztaná őt a nép jótéteményétől, s gyűlöletet keltettek iránta tisztségének megkettőzése miatt, mintha nem lenne nyilvánvaló, hogy abban a pillanatban, amikor megválasztják *praetornak*, leköszön az *aedilis* tisztségről.

A *consul*, látva, hogy a pályázó egyre makacsabb lesz, a nép jóindulata pedig egyre inkább feléje hajlik, feloszlatta a választógyűlést és összehívta a szenátust. Itt nagy szótöbbséggel úgy döntöttek, hogy mivel Flaccusra egyáltalán nem hatott az atyák tekintélye, Flaccus ügyét a népgyűlés előtt kell megtárgyalni. A *consul* összehívta a népgyűlést, ismertette a helyzetet. De Flaccus még ekkor sem állt el szándékától; köszönetet mondott a római népnek, hogy amikor alkalma nyílt akarata kinyilvánítására, őt olyan lelkesedéssel akarta *praetornak* megválasztani, s nem is óhajtja semmibe venni a polgároknak ezt az iránta tanúsított jóindulatát.

Ezzel az olyannyira makacs kijelentésével akkora rokonszenvet keltett, hogy kétségkívül megválasztják *praetornak*, ha a *consul* hajlandó lett volna nevét felvenni a jelöltek közé. A tribunusok egyre élesebb vitába keveredtek egymással és a *consullal*, míg végül a *consul* összehívta a szenátust, amely úgy határozott, hogy mivel Q. Flaccus makacssága és az emberek helytelen állásfoglalása miatt az utólagos *praetor*választást nem lehetett a törvények szerint

⁵ MOLNÁR I. – JAKAB É.: *Római jog*. Szeged, 2008. 35. pp.

⁶ KUNKEL: *Staatsordnung*. pp. 228.

megtartani, a szenátus kinyilvánítja, hogy elég praetor van; P. Cornelius vegye át Róma városában mindkét praetor feladatkörét (a jogszolgáltatást), s ő rendezze meg Apollo tiszteletére a játékokat.⁷

A megüresedett praetori tisztségre több jelölt is pályázott. Livius Cn. Sicinius, L. Pupius, C. Valerius és Q. Fulvius Flaccus nevét idézi. Ismerjük meg először az egyes jelölteket, mielőtt az államjogi exegézist elkezdénénk. Az ókortörténeti műveket és a forrásokat lapozgatva megtudhatjuk, hogy a mai olvasó számára talán kevésbé ismert nevek is jelentős politikai vagy katonai egyéniségeket jelölnek.

Livius kiemeli, hogy Sicinius és Pupius egy évvel korábban *aedilis curulis* volt. Természetes és a politikai-állami karrier szokásjogi szabályaival megegyezik törekvésük, hogy a hivatalban lévő praetor halálával megüresedő tisztre pályáznak. Cn. Sicinius a Siciniusok plebejusi nemzetségéből származott; a család tagjai már a Kr.e. V. századtól szerepelnek a történetírók feljegyzéseiben mint néptribunusok. Cn. Siciniusról tudjuk, hogy Kr.e. 185-ben az *aedilis plebis*⁸ hivatalát töltötte be. Életében kiteljesedett politikai pályát futott be, kétszer választották meg praetornak. Kr.e. 170-ig vannak adataink a tevékenységéről, várost alapított és sáskajárástól mentette meg tartományát.⁹ A Pupiusokat politikailag kevésbé jelentős római családként tartja számon a történetírás. A név valószínűleg etruszk eredetű, a családtagok inkább a felső-középosztályhoz, nem a legfelső politikai elithez tartoztak. L. Pupius szinte az egyetlen, aki magistratusként felbukkan a római történetírók munkáiban. Ismeretes, hogy Kr.e. 185-ben az *aedilis curulis* tisztségét töltötte be, majd Kr.e. 183-ban elérte a praetori rangot. Az ő praetori működése idejére esett a *Bacchanalia*-botrány, amelynek kivizsgálásában L. Pupius fontos szerepet töltött be.¹⁰

A harmadik pályázó, C. Valerius a Valeriusok előkelő patriciusi nemzetségéből származik, mely már az archaikus korban köztiszteletben álló polgárokat adott Rómának. A család kiemelkedő tagjai a Kr.e. V. századtól gyakran szerepelnek a római történetírók könyveiben.¹¹ Az itt említett C. Valerius (Flaccus) már fiatalon, Kr.e. 209-ben szakrális tisztséget töltött be: P. Licinius Crassus *pontifex maximus* kinevezte őt *flamen Dialis*-nak.¹² A történetírók szerint a kicsapongó életmódjáról ismert fiatalember csak vonakodva fogadta el a főpapi méltóságot, de hivatali éve alatt „megtért” és köztiszteletben álló polgárrá vált.¹³ Egy évvel később politikai viszályba keveredett támogatójával, amikor hivatali hatalmánál fogva kikényszerítette tagságát a szenátusban. A Kr.e. III-II. század fordulóján a szakrális tisztségek még nem jelentettek akadályt az állami *magistratura* betöltésénél, ezért C. Valerius Flaccus komoly eséllyel indult a praetori tisztségért folyó választási harcban. Emellett szól az a tény is, hogy Kr.e. 199-ben már

⁷ Fordítás MURAKÖZY GY.: *Livius. A római nép története a város alapításától*. Budapest, 1982. pp. 59. nyomán.

⁸ JAKAB É.: *Stipulationes aediliciae*. Szeged, 1993. pp. 34.; K. LATTE: *Römische Religionsgeschichte*. München, 1960. p. 410.

⁹ Liv. 42,10; M. GELZER: *Die Nobilität der römischen Republik*. Leipzig, 1912.; 2. kiadás, 1983.

¹⁰ Liv. 40, 19.

¹¹ F. COARELLI: s.v. *Domus P.V. Publicola*. LTUR 2 (1995) p. 209.

¹² A *flamen Dialis* a legfőbb papi méltóságok egyike, aki a régi rómaiak hitvilága szerint mágikus hatalommal rendelkezett. A mindennapi életben számos tabu szabályozta részvételét, például nem ülhett lóra, meg sem pillanthatta a fegyverben álló hadakat, mert minden háborúval kapcsolatos cselekménytől tartózkodnia kellett; v.ö. Gell. NA 10,15; Liv. 40,42; K. LATTE: *Römische Religionsgeschichte*. München, 1960. pp. 402.

¹³ Liv. 27, 8; Val. Max. 6, 9, 3.

betöltötte egy évig az *aedilis curulis* tisztségét.¹⁴ Mindenesetre bizonyos, hogy a *flamen Dialis* tisztség előnyt jelentett a választási küzdelemben, mert a szakrális hivatallal járó tekintély imponált a népnek.

A vetélytársak családi hátterének és politikai súlyának ismeretében érthető csak Q. Fulvius Flaccus agresszív választási fellépésének vakmerősége, hogy minden áron ő akarta megkaparintani a megüresedett praetori tisztséget. Q. Fulvius Flaccus is előkelő, nevezetesen római család sarja volt: a híres Q. Fulvius Flaccus legidősebb fia; az apa a II. pun háború idején fényes politikai pályát futott be. Négy alkalommal választották meg *consul*nak, sikeres hadjáratot vezetett az észak-itáliai kelták ellen és Kr.e. 237-ben jelentős győzelmet aratott felettük.¹⁵ Itt szereplő legidősebb fia, aki szintén a Q. Fulvius Flaccus nevet viselte, Kr.e. 184-ben az *aedilis curulis* tisztségét töltötte be, tehát hivatalban lévő *magistratus* volt.

Az *aediles curules* Róma, az *urbs* közrendjének fenntartásáért feleltek; megillette őket a *sella curulis* és a *toga praetexta* viselésének joga;¹⁶ a feltörekvő római polgárok egyéni karrierjében fontos állomás volt ez a tisztség.¹⁷ Akinek nem sikerült a továbbjutás, azt később mint egykori *aedilist* emlegették. A hivataluktól megvált *aediles* a szenátus mindenkori tagjává váltak.¹⁸ Az *aedilis curulis* azonban a *magistratus minores* csoportjába tartozik, azaz nem rendelkezett *imperiummal*, csupán *potestas*szal (főhatalom parancs-kibocsátási jog nélkül).

A hivatalban lévő praetor váratlan halála felcsillantotta Q. Fulvius Flaccus előtt a lehetőséget, hogy *aedilisi potestas*át gyorsan felválthatná a praetori *imperiummal*. Nagyra törő célja elérése érdekében heves választási kampányba kezdett. Fellépése azonban súlyos belpolitikai válságot robbantott ki. Ellenfelei szemére hányták, hogy *contra legem*, a törvényeket megszegve jár el. Követelték, hogy lépjen vissza, ne zavarja a választások törvényes rendjét. Q. Fulvius Flaccus jelentős szavazói bázist szerzett, maga mellé állította a népet, de ezzel kiprovokálta a szenátus és a *consul* ellenszenvét.

Hol hibázott Q. Fulvius Flaccus? Mivel szegte meg a választások szokásjogi úton kialakult rendjét? Flaccus hibás lépéseinek kiszűrése érdekében először át kell tekintenünk a praetor-választás és a jelölés szokásos menetét.

Amint fent már láttuk, Flaccus tekintélyes, gazdag római családból származott. Bizonyosra vehető, hogy formailag megfelelt a passzív választójog előfeltételeinek: Szabadon született, serdült római férfi volt, aki rendelkezett *ius suffragii*-val, mentes volt testi vagy szellemi fogyatékosságtól, feddhetetlen (büntetlen) életvitellel élt, nem folyt ellene eljárás fizetéseképtelenség, csőd vagy becsstelen magatartás miatt.¹⁹ A megválaszt-

¹⁴ Liv. 31, 50; v.ö. KUNKEL, *Staatsordnung*. p. 95. Liviustól tudjuk, hogy C. Valerius Flaccus a praetori tisztséget Kr.e. 183-ban, tehát az itt leírt választási bonyodalmak után egy évvel nyerte el; v.ö. R. RILINGER: *Der Einfluss des Wahlleiters bei den römischen Konsulwahlen*. 1976. pp. 182.

¹⁵ Q. Fulvius Flaccus meredeken felfelé ívelő politikai pályájának legjelentősebb állomásai: Kr.e. 216-ban *pontifex maximus*, 215-ben *praetor urbanus* volt és tisztségét 215-ben is megtartotta, 213-ban *magister equitum*. 212-ben lett *consul* Appius Claudius Pulcher mellett, és jelentős katonai győzelmeket aratott a punok ellen. 210-ben *dictator*, 209-ben újra *consul* Q. Fabius Maximus mellett.

¹⁶ Gell. NA 7, 9, 6; Liv. 7, 15. V.ö. H. J. WOLFF: *Roman Law*. Oklahoma, 1951. pp. 34.; B. KÜBLER: *RE* 14. pp. 411. megválasztásuk a *comitia tributa* hatáskörébe tartozott és a választást a konzulok vezették. Varro *De re rustica* című művének harmadik könyvében az állattenyésztésről szóló beszélgetésben éppen egy *aedilis*-választás tudósításait szötte bele; Varro rust. 3, 2, 10; 3, 17, 1; 3, 17, 10.

¹⁷ A *lex Villia annalis*, amely a *magistraturák* betöltésének rendjét rögzítette, csak néhány évvel később jelent meg; v.ö. KUNKEL: *Staatsordnung*. pp. 504.

¹⁸ O. KARLOWA: *Römische Rechtsgeschichte*. Leipzig, 1885. p. 251; KUBITSCHKE: *RE* 1, p. 452.

¹⁹ V.ö. KUNKEL: *Staatsordnung*. pp. 52.

hatóságból kizáró körülménynek számított volna még, ha kétkezi munkával kereste volna kenyerét vagy kereskedéssel foglalkozott volna,²⁰ a politikai elit köreiből tartozó családokban ez azonban aligha fordulhatott elő. Q. Fulvius Flaccus vagyona bizonyosan elérte a *census*-határt, és azt is tudjuk, hogy a megelőző legalább tízéves katonai szolgálat előfeltételét is teljesítette.²¹ A probléma tehát semmiképpen sem személyi körülményeiben rejtett. Passzív választójogát (választhatósági kvalifikációját) az a tény is alátámasztja, hogy jelölti fellépése idején már megválasztott *aedilis curulis* volt.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy Q. Fulvius Flaccus tehetséges, vagyonos, katonaviselt férfi volt, aki kiválóan alkalmasnak látszik bármilyen *magistratura* betöltésére. Úgy tűnik, hogy elsősorban önjelölti státusza, váratlan és kéretlen kampányolása ingerelte haragra a *consult* és a szenátust. Kérdés, hogy joga volt-e pályázni a praetori tisztségre? Betartotta-e a pályázás törvényi előfeltételeit és rendjét?

Aki Rómában magistraturát akart szerezni, nyilvánosan kellett pályáznia a nép előtt a kiszemelt tisztségre. Az új választások kiírását a hivatalban lévő *consul edictum*ban (hivatali hirdetményben) tette közzé a városban; az *edictum* megjelölte a megüresedett magistraturát és a választás napját is. Livius nem említi ugyan kifejezetten, de bizonyosan így jártak el ebben az esetben is.

Ezek után a jelöltek nyilvánosságra hozták, hogy pályázni óhajtanak a kiírt tisztségre és elkezdtek híveket (szavazatokat) gyűjteni (*profiteri*, *se petere consulatum, praeturam* – *professio*).²² A jelöltek elszántan küzdöttek a nép kegyeiért. A választási harc bizonyos formásokban is megnyilvánult, melyek Róma nagy tiszteletben álló hagyományait alkották. A jelöltek krétával fehérített ruhában rótták a várost (*toga candida*), hogy már messziről jól látható legyen, hogy kampányoló politikus jár a nép között. A fehér *toga* alapján nevezték el a jelölteket *candidatus*nak.²³

Rómában a jelölt tehát azzal töltötte idejét, hogy egész nap járta a várost és minden polgárt, akivel találkozott, kézfogással üdvözölt és beszélgetésbe vont.²⁴ Személyesen kérte, hogy az illető órá szavazzon, és másoknak is szóljon az érdekében. Ez a személyes fellépés persze sokszor tömegjelenetekhez vagy nyilvános nézeteltérésekhez vezetett – főleg, ha a vetélytársak újai keresztezték egymást. Livius szerint már Kr.e. 358-ban megtiltotta egy *lex Poetelia* a jelölteknek, hogy forgalmas piacokon, heti vásárokon, gyülekező helyeken agítaljanak.²⁵ A jelölteket ugyanis mindig népes *clientela* kísérte, akik hangosan és lelkesen népszerűsítették a politikust.

Későbbi források arról tudósítanak, hogy a nyilvános pályázást bizonyos határidőhöz kötötték (*dies legitimi*).²⁶ A jelölt köteles volt a választásokat megelőző, egymást követő három vásárnapon Rómában tartózkodni és kandidátusként nyilvánosan megje-

²⁰ KUNKEL: *Staatsordnung*, p. 58.

²¹ Több forrás is tanúsítja, hogy Rómában csak az pályázhatott *magistraturára*, aki korábban legalább tíz évig aktív katonai szolgálatot teljesített. Magasabb politikai funkcióit tehát katonai tapasztalat nélkül nem lehetett betölteni. A tíz év alatt legalább tíz katonai hadjáratban való részvételt értettek, v.ö. Polyb. 6,19,5. KUNKEL, *Staatsordnung*, p. 61 szerint régi római hagyományról van szó, amely már a Köztársaság elején is érvényben volt. A katonai tudásra szükség is volt az *imperium*mal felruházott *magistratus*oknál, hisz a *consul*, *praetor* vagy *quaestor* többnyire hadvezéri feladatokat is ellátott.

²² Cic. leg. agr. 2, 9; Liv. 7,22.

²³ KUNKEL: *Staatsordnung*, p. 65.

²⁴ A választási kampány ezen szokása alapján lett *prensatio* a kampányolás neve.

²⁵ Liv. 7,15. V.ö. ROTONDI: *Leges*, p. 221.

²⁶ Cic. Catil. 18, 3; Cic. Epist. 16,12; v.ö. O. LANGE: *Römische Altertümer I.* 3 kiadás, 1876. p. 701.

lenni.²⁷ Valószínű tehát, hogy legalább néhány héttel a választások előtt be kellett következnie a *professionak*.

A választás napján a rivális „kandidátusok” egy magaslaton (emelvényen) álltak, a választók számára jól láthatóan, hogy elősegítsék az identifikációt.²⁸ A választást vezető *magistratus* egyenként szólította fel a hírnököket a jelöltek nevének kikiáltására.²⁹ Láthatjuk, hogy a választási kampány és maga a választás menete is megkövetelte, hogy a jelölt személyesen jelen legyen, Rómában tartózkodjon a választások idején. Távollétében csak nagyon kivételes esetben jelölthette magát valaki, például akkor, ha hadvezéri feladatokat látott el, és ezért nem tudott Rómába jönni.³⁰ A nép megszemlélte a jelölteket majd voksolt. A választás eredményét a választási gyűlést vezető *magistratus* helyben kihirdette (*renuntiat*), és a szerencsés győztes azonnal, még ott helyben köteles volt letenni a hivatali esküt.

Tipikus, hogy a választási kampány, a jelölés és a választás fent vázolt rendje pusztán szokásjogi normákban manifesztálódott – a Köztársasági korban nem született törvény a választások lebonyolításáról.³¹ Ezáltal bizonyos sarkalatos pontok, amelyek ma alkotmányossági problémákat jelentenének, rugalmas, sőt néha homályos elbírálás alá estek. Ide tartozik a jelölti pozíció egyértelmű rögzítése is. Nem egyértelmű, hogy sor került-e valamilyen hivatalos „lista” összeállítására vagy hogy a *consul* rendelkezett-e a jelöltek öntevékeny akciója után az elfogadás vagy elutasítás jogával.³² A részletes szabályozás hiánya okozta az itt elemzett esetben is a bonyodalmakat.

Sok történész szerint a választást vezető *magistratus* (esetünkben a *consul*) a jelölési határidő lejártával összeállította és lezárta a jelöltek „hivatalos” listáját. E felfogás szerint csak azok a szavazatok voltak érvényesek, amelyeket a listában szereplő jelöltek adtak le. A *magistratus* esetleg hivatalból ellenőrizte a jelölt passzív választójogát (azaz hogy megfelel-e a magistratura törvényi követelményeinek).³³ Ezzel szemben Kunkel bebizonyította, hogy itt a források félreértéséről van szó.³⁴ Valószínű, hogy a *consul* jelölti listát állított össze, de ez a lista csak adminisztrációs célokat szolgált, és egyáltalán nem korlátozta a jelölti fellépést vagy a nép választási akaratát.

A köztársasági választások alapelve az volt, hogy „a nép szabadon választ”. Ez azt jelentette, hogy bárki bármely választás alkalmával felléphetett kandidátként, a néphez fordulhatott. Nem léteztek a mai értelemben vett politikai pártok, hanem „önjelöl-

²⁷ E.S. STAVELEY: *Greek and Roman Voting and Elections*. 1972. pp. 146.

²⁸ Pol. 10, 5, 2; Liv. 26, 18, 7. Vitatott a szakirodalomban, hogy maguk a jelöltek szavaztak-e vagy a választás eredményének kihirdetéséig az emelvényen kellett állniuk.

²⁹ KUNKEL: *Staatsordnung*. pp. 72.

³⁰ Ez azonban inkább már csak a késői Köztársaság korában fordult elő; korábban a kandidátusok Rómában tartózkodtak, legfeljebb csak a választási folyamat végső szakaszában kapcsolódtak be a politikai diskurzusba; v.ö. KUNKEL: *Staatsordnung*. pp. 66.

³¹ *Lex Malacitana*, FIRA I p. 209. Ez a sajátos választási rendszer a Köztársaság korában igen hamar kristályosodott és szinte változatlanul tovább élt még a principátus korában is, különösen a *municipiumok* (vidéki városok) választási rendjében. A *municipiumok* választási szabályait a Kr.e. I. századtól törvények rögzítették. A modern történészek többször hangoztatták azt a hipotézist, hogy a *municipiumi* törvények esetleg az ősi római alkotmány mintáját követték, azt másolták. Ez a nézet azonban nem támasztható alá konkrét forrásokkal. Sőt, a legújabb kutatások egyértelműen úgy foglalnak állást, hogy a római alkotmány „íratlan jog” volt, amely szokásjogi úton alakult ki és fejlődött.

³² Valószínűbb az a nézet, hogy a *consul* nem rendelkezett ilyen vétőjoggal, v.ö. KUNKEL: *Staatsordnung*. pp. 73.

³³ V.ö. TH. MOMMSEN: *Römisches Strafrecht*. Leipzig, 1889. p. 471. p. 501. A.E. ASTIN: *Historia* 11 (1962) pp. 252.

³⁴ KUNKEL: *Staatsordnung*. p. 11.

tek” küzdöttek egymás ellen a nép kegyéért. E szelekciós folyamat felett a választást hivatalosan vezető *magistratus* (aki többnyire a *consul* volt) sem rendelkezett szoros felügyeleti joggal. Még az is előfordult, hogy olyan személyt választottak meg, aki csak a választógyűlésen, közvetlenül a szavazás elkezdése előtt lépett fel jelöltként.³⁵ Sőt, olyan személyt is megválaszthatott a népgyűlés valamilyen magistraturára, aki nem is jelöltette magát, azaz egyáltalán nem is pályázott előtte a tisztre.³⁶ Ebben az esetben is *in absentia* megválasztásról beszélnek a történétírók, mivel a kandidátus nem kampányolt *prensatio* formájában (azaz nem jelöltette magát fehér tógában, kézfogással) és nem állt a *contion*, az emelvényen a kandidátusok között.³⁷

A *professio*, a jelölés (mint formális akaratnyilatkozat) címzettje Kunkel szerint nem a választást vezető *magistratus* volt, hanem közvetlenül a nép.³⁸ A *consul* persze hivatali hatalmánál fogva megpróbálhatott bizonyos jelölteket távol tartani a választásoktól. Így például kilátásba helyezhette, hogy a szerinte nem kívánatos személyt a *ius coercitionis* (fenyítőjoga) alkalmazásával erőszakkal eltávolíttatja a Mars-mezőről, ha megjelenik a választásokon. Az is előfordult, hogy megesküdtött, hogy a nem-kívánatos jelölt győzelme esetén megtagadja a hivatalos kihirdetést.³⁹ A kihirdetés (*renuntiatio*) konstitutív hatállyal bírt, elmaradása tehát megghiúsította a jelölt hivatalba lépését.

A hivatalos jelölti lista hiánya és a nyitott jelölési rendszer (mely szerint bárkit meg lehetett választani, akit a nép akart, függetlenül attól, hogy pályázott-e) okozta történetünkben is a politikai válságot. Q. Fulvius Flaccus becsvágyóan kampányolni kezdett, holott esetében lehetetlen volt betartani a tradicionális jelölti pályázás menetét. Nem ölthetett *toga candida*-t, hisz hivatalban lévő *aedilis curulis* lévén a *toga praetexta* (bíborszegélyes tóga) viselése volt joga ill. kötelezettsége.⁴⁰ Botrányos magatartásnak számított az is, hogy hivatalának méltóságát megsértve a jelöltek szokásos agitációs kampányába kezdett. Közismert, hogy az *aedilis curulis* ugyan a *magistratus minores* kategóriájába tartozott, közterületen (Róma utcáin, terein, középületeiben) azonban mégis szolgák és segédek kíséretében járta a várost, bár *lictorok* nem illették meg.⁴¹ Plautus néhány vígjátékában gúnyosan kipellengérezzi az *aedilisek* arrogáns és parancsolgató viselkedését - Fulvius is ilyen erőszakos, gátlástalan *aedilis* lehetett, aki vehemens fellépésével kiprovokálta vetélytársa, C. Valerius (*flamen Dialis*) tiltakozását is (lévén ő is hasonlóan becsvágyó, gátlástalan politikus). Livius ugyan nem említi kifejezetten, de az a kifogás is felmerülhet a hivatalban lévő *aedilis* választási kampányával

³⁵ Gell. 7, 9: Cn. Flavius megválasztása az *aedilis curulis* tisztségére. Plut. Aem. 10 szerint L. Aemilius Paulus is csak az utolsó pillanatban lépett fel jelöltként Kr.e. 168-ban, mégis őt választották meg *consul*-nak.

³⁶ Cic. Lael. 11; Vell. 1, 12, 3.

³⁷ KUNKEL, *Staatsordnung*, p. 66., p. 68. Érdekes, hogy a történetünkben negatív szereplőként fellépő Q. Fulvius Flaccus négy évvel később, Kr.e. 180-ban éppen *triumphi causa extra urbem* tartózkodott, mégis megválasztották *consul*-nak a következő évre. Ez persze imponáló katonai sikereinek volt köszönhető, amelyeket Hispania *proconsul*jaként aratott; v.ö. Liv. 40, 43. Alkotmányjogi problémát jelentett ugyanis, hogy a *dialmenet* még hadvezérként kellett megtartania, ugyanakkor a város határát semmiképpen sem léphette át, csak ha már lemondott hadvezéri hatalmáról.

³⁸ KUNKEL: *Staatsordnung*, p. 73.

³⁹ Erről tudósít Cass. Dio 54,10: Sentius megtagadta a *renuntiat* Egnatius *consul*-lá választásakor, ezért véres zavargásokba torkollott a választógyűlés a Mars-mezőn.

⁴⁰ V.ö. JAKAB: *Stipulationes*, p. 36.

⁴¹ JAKAB: *Stipulationes*, p. 37.

kapcsolatban, hogy kandidátusként a szavazategyűjtéssel van elfoglalva, ezáltal szükség-szerűen elhanyagolja *aedilisi* hivatalából adódó feladatait.⁴²

A választási küzdelem erősen megosztotta a közvéleményt. Egyesek Q. Fulvius pártjára álltak, és a nép korlátlan választási szabadságával érveltek. Ez a liberális szemlélet a választógyűlés akaratát annyira tisztelte, hogy *ad absurdum* a hivatalban lévő *magistratus*t is érvényes jelöltnek ismerte el a magasabb magistraturaért folyó küzdelemben. Az ellenzék véleményének részben a néptribunusok próbáltak meg érvényt szerezni. Hangsúlyozták, hogy Fulvius már rendelkezik egy *magistratusi* tisztséggel. Megválasztása esetén két tisztség is megilletné egy időben, ami alkotmányjogilag lehetetlen. Kollíziós szabályok nem léteztek, amelyek a magasabb tisztség elnyerése esetén az alacsonyabb tisztség automatikus elvesztését kimondták volna. Mivel a *magistratus*okat csak egy hivatali évre választották, általában nem fordult (nem fordulhatott) elő, hogy halmozták volna a tisztségeket. Más tribunusok a nép szabad választási jogát védtek és Q. Fulvius Flaccus mellett léptek fel.

Amint látjuk, a néptribunusok fellépése komoly politikai befolyással bírt. A tisztséget még Róma archaikus korszakában alapították: valószínűleg még Kr.e. 494-ben, amikor a *plebs* a *mons sacra*-ra, a Szent hegyre kivonult. Kezdetben kettő, később már tíz tribunus örködött a nép jogai felett.⁴³ A néptribunusok szakrális védelem alatt álló (*sacrosancti*) személyek voltak, akik a *magistratus*ok intézkedése ellen *intercessio*hoz folyamodhattak.⁴⁴ A Kr.e. II. század elején a néptribunusok már nem csak a plebeiusok, hanem az egész nép *magistratusai* voltak; leghatásosabb jogkörük a *ius agendi cum plebe* volt, azaz összehívhatták a *plebs conciliumait* (népgyűlését).⁴⁵ Történetünkben a néptribunusok nem kifejezetten a *plebs* érdekeit védtek, hanem a választásokra vonatkozó szokásjogi normák megsértése, Flaccus önkényes manővere ellen tiltakoztak. Persze provokálhatta őket Q. Fulvius Flaccus családi háttere is, előkelő származása, amely bizonyosan nagy szerepet játszott abban, hogy ilyen magabiztosan lépett fel és ekkora népszerűsége tett szert.

Az így kialakult választási válságban a döntés joga a választásokat vezető *magistratus*, a *consul* kezében volt. Ebben az évben L. Porcius töltötte be ezt a tiszte-t, aki a Porciusok híres, Tusculumból eredő plebejus családjából származott. A Kr.e. III. századtól a család két ágának tagjai, a Catones és a Licinii, minden generációban döntő szerepet játszottak Róma politikai színterén.⁴⁶ Porcius Licinius már Kr.e. 193-ban praetor volt és Szardínia kormányzásáért felelt, majd több sikertelen kísérlet után Kr.e. 184-ben sikerült *consullá* választatnia magát.⁴⁷ Porcius Licinius átlagos képességű, átlagos politikai karriert befutó képviselője volt a neves családnak. Talán mérsékelt államférfiúi tehetsége is hozzájárult ahhoz, hogy az időközi *praetor*-választás bővelkedett a viharos fordulatokban.

⁴² A közhivatalnokok választási összeférhetetlensége a 19. században is komoly probléma, bár egészen más megfontolások alapján; v.ö.: RUSZOLY: *Alkotmány*. pp. 95.

⁴³ G. DULCKEIT – F. SCHWARZ – W. WALDSTEIN: *Römische Rechtsgeschichte*. München, 1989. p. 43.

⁴⁴ DULCKEIT-SCHWARZ-WALDSTEIN: *Rechtsgeschichte*. p. 44.

⁴⁵ DULCKEIT – SCHWARZ – WALDSTEIN: *Rechtsgeschichte*. p. 94. A többi *magistraturával* való teljes egyenjogúságot ez a hivatal akkor érte el, amikor Kr.e. 102-ben a *lex Atinia* a néptribunusoknak is biztosította a hivatali évük lejárta után a szenátusban való tagságot.

⁴⁶ Ebből a családból származott M. Porcius Cato, a híres államférfi és hadvezér, v.ö. E. BADIEN: *Historia* 42 (1993) pp. 203.

⁴⁷ Liv. 39,32. *Consul*ként P. Claudius Pulcher-rel a Ligurok ellen vezetett hadjáratot, lásd. Liv. 39, 45.

A *consul* ugyanis szemmel láthatóan tétovázott. Joghézag állt fenn: nem létezett egyértelmű tiltó vagy megengedő jogszabály a problematikus tényállásra. A politikai ellenfelek formális érvekkel (a *toga candida* viselésének hiánya) vagy morális megfontolásokkal (hivatali tekintély sérelme) argumentáltak. A *consul* megtehetette volna, hogy megpróbálja Q. Fulvius Flaccust visszatartani a jelöltségtől (például hatalmi szóval kiltani a választások helyszínéről, *coercitio*val fenyegetve, amint azt fent láttuk). Róma történetében előfordult ilyen eset is – bár Livius is utal rá, hogy a *consul* és a szenátus túlereagált fellépése számtalan esetben ellenkező hatást váltott ki, azaz jelentősen növelte a kérdéses jelölt népszerűségét a nép körében.⁴⁸

Azonban ez sem jelentett volna garanciát arra, hogy Q. Fulvius Flaccus kiesik a jelöltek közül. Egyértelmű, hogy nagyon eredményesen kampányolt, a nép jelentős részét megnyerte – a *consuli* eltiltás tehát nagy politikai kockázattal járt volna. A kisemberek rokonszenve még inkább feléje fordulhatott volna és komoly politikai tőkét kovácsolhatott volna a „választási szabadság korlátozása” elleni tiltakozással.

Mivel L. Porcius nem merte egyedül vállalni ezt a politikai felelősséget, összehívta a szenátust a probléma megvitatására. A szenátus ebben az időben még töretlen tekintéllyel rendelkezett, véleménye többnyire irányadó volt Róma politikai életében. A *consul* előterjesztette aggályait Fulvius jelöltségével kapcsolatban – azonban az „Atyák” sem a kategórikus tiltás, hanem a bölcs kompromisszum útját javasolták. Megbízták a *consul*-t, hogy közvetítse negatív véleményüket Q. Fulvius Flaccus felé és beszélje rá az erőszakos polgártársat az önkéntes visszalépésre.

A *consul* és az *aedilis* közti tárgyalás azonban eredménytelen maradt. Q. Fulvius Flaccus kitérő választ adott: „Nem tesz semmit, ami méltatlan lenne hozzá.” L. Porcius pozitív ígéretként értelmezte választát, de az események hamarosan megcáfolták

Q. Fulvius Flaccus igyekezett kihasználni a helyzeti előnyt: a *consul* és a szenátus fellépését a nép választási szabadságának kijátszásaként szidalmazta és ezzel további potenciális szavazatokat szerzett magának. A *consul* nem látott más kiutat, haladéktalanul feloszlatta a választógyűlést majd újra a szenátus elé terjesztette Q. Fulvius Flaccus ügyét. Ezek után a szenátus sem akarta vállalni a politikai felelősséget, ezért a népgyűlés összehívását és az ügy megvitatását indítványozta. A népgyűlés, azaz az egész római nép elé terjesztés a legszélesebb nyilvánosságot jelentette. Ez volt a végső lehetőség, hogy a szenátus (és a *consul*) véleményét a nép tudomásul vegye, elfogadja, és ezzel Q. Fulvius Flaccus megválasztását (és az esetleges zavargásokat) elkerüljék.⁴⁹

L. Porcius *consul* tehát összehívta a népgyűlést (*ius cum populo agendi*) és előterjesztette az ügyet. Flaccus azonban még ekkor sem adta fel, még itt is fellépett és beszédet intézett a néphez. Makacssága, a szinte reménytelennek látszó küzdelem tovább folytatása nemhogy csökkentette volna, hanem megint csak növelte népszerűségét. Szavazótáborra újra gyarapodott, megválasztásának esélyei egyre nőttek.

A *consul* és a szenátus azonban továbbra is ragaszkodott a megszorító alkotmányértelmezéshez és jogsértést látott a hivatalban lévő *magistratus* pályázatában. A népgyűlésen heves vita tört ki, a néptribunusok, a *consul* és a szenátus sehogy sem tudtak közös nevezőre jutni a római „élő alkotmány” interpretációját illetően. A nép meggyőzésének

⁴⁸ KUNKEL: *Staatsordnung*. p. 73, p. 74.

⁴⁹ MURAKÖZY: *Livius*. p. 601 is kiemeli, hogy a népgyűlés elé terjesztés a nép meggyőzését, nem pedig véleményének kikérését szolgálta.

és a választási válság konszenzusos megoldásának kísérlete teljesen csődöt mondott. A népgyűlést fel kellett oszlatni.

Mit tehetett a *consul* ilyen esetekben? Végso soron alkotmányosan kétféle módon akadályozhatta volna meg Q. Fulvius Flaccus praetorrá választását: Ignorálhatta (figyelmen kívül hagyhatta) volna a választás napján a Fulviusra leadott szavazatokat vagy megtagadhatta volna győzelme esetén a választás eredményének a nyilvános kihirdetését, a *renuntiatio*.⁵⁰ Esetleg már a választások előtt fenyegetőzhetett volna e drasztikus politikai eszköz alkalmazásával. Amint látjuk, ezek azonban olyan szélsőséges intézkedések, amelyek könnyen zavargásokhoz vezetnek (és nem feltétlenül használnak a érintett *consul* népszerűségének sem).

L. Porcius, a hivatalban lévő *consul* ehelyett újra a szenátushoz fordult (*ius cum senatu agendi*) és a testülettel egyetértésben úgy döntött, hogy az időközi praetorválasztás kiírását visszavonja.

Livius úgy értékeli ezt az eredményt, hogy a szenátus bölcsessége és erélye elhárította a jogellenes választási eredmény veszélyét.⁵¹ A viharos fordulatokban gazdag választási események, a *consul* és a szenátus következetes és egyértelműen Flaccus-ellenes állásfoglalása azonban felkelti a gyanút, hogy bizonyos körök esetleg mindenképpen a *flamen Dialis*-t, C. Valeriuszt szerették volna a praetori pozícióba juttatni. Emellett szól C. Valerius előkelő patríciusi származása és az a tény, hogy ő már jóval korábban, Kr.e. 199-ben leszolgálta az *aedilis curulis* tisztjét. A szokványos politikusi karrier tradicionális szabályai szerint „neki járt volna” a praetori tisztség, nem pedig a fiatalabb, éppen csak *aedilisszé* választott Fulvius Flaccusnak.⁵² Talán ez a politikai törekvés állt a *consul*, L. Porcius, és a szenátus heves reakciója mögött.

Amint fent már említettem, a *consul* a szerinte politikailag nem-kíváncsi eredményt, Q. Fulvius Flaccus, a hivatalban lévő *aedilis curulis* praetorrá választását csak úgy tudta megakadályozni, hogy visszavonta az általa közzé tett választási kiírást, lefújta az egész választást. A mai olvasóban felmerül a kérdés, hogy ki és hogyan látta el a kiesett *magistratus* feladatkörét, hogyan működhetett tovább az államgépezet?

Ismeretes, hogy Kr.e. 184-ben P. Cornelius Cethegus volt a másik praetor: ő töltötte be a *praetor peregrinus* tisztségét praetor-társa, C. Decimius halálakor. Mit tudunk az ő családi-szociális hátteréről? A Corneliusok Róma egyik legrégebbi és legtekintélyesebb *gens*-ét jelentették, akik szinte minden generációban döntő befolyást gyakoroltak a római politikai élet és a történelem alakulására. P. Cornelius Cethegus tipikus tagja volt családjának, aki Kr.e. 184-ben a praetori tisztet viselte. Tudjuk, hogy hamarosan, Kr.e. 181-ben *consul* lett és M. Baebiuszal az első törvényjavaslatot terjesztette be a választási korrupciók ellen.⁵³ Történetünk idején, Kr.e. 184-ben, praetori tisztségének második periódusában, megduplázódott feladatkörben, mindkét praetor jogszolgáltatási funkcióját irányítva volt kénytelen befejezni hivatali évét. A *praetor urbanus*tól átvett feladatként⁵⁴ őrá hárult az ünnepi játékok megrendezése is.

Ennél az adatnál érdemes még egy pillanatra elidőzni, hogy érzékeltsük a *ludi*

⁵⁰ KUNKEL: *Staatsordnung*. pp. 74–75. A *nomen non accipere* illetve a *rationem non habere*, a jelölt melőzése a választások alatt könnyen a népharag kirobbantásához vezethetett.

⁵¹ Liv. 39, 40.

⁵² V.ö. a *lex Villia annalis* fent már hivatkozott szabályait, melyek történetünk után néhány évvel léptek hatályba.

⁵³ MRR 1, p. 383.

⁵⁴ V.ö. MURAKÖZY: *Livius*. p. 601.

(ünnepi játékok) jelentőségét Róma politikai életében. A köztársaság kezdetén a *ludi Romani*, a szokásos *magistratusi* játékok szervezése még a *consulok* feladata – és kiváltsága – volt. A történetírók beszámolnak róla, hogy idővel a *consulok* feladatköre egyre tágult, és lassan az *aediles curules* feladatává vált az évente esedékes *ludi publici* megrendezése: a játékok alatt ők gondoskodtak a közrend fenntartásáról és gyakran ők fedezték a rendezés költségeit is.⁵⁵

Az ünnepi játékok szervezése a politikai reklám fontos része volt, ezzel lehetett tartós népszerűséget szerezni a választópolgárok körében. A *ludi* rendezése tehát az egyéni karrierben, a szavazatokért vívott küzdelemben nagy előnyt jelentett. A nép többnyire azt a jelöltet részesítette előnyben, akit a nagyvonalú és pazar játékok révén megkedvelt. Sulláról maradt fenn az a történet, hogy amikor a praetori tisztségre pályázott, hiába jelöltette magát, nem kapott elegendő szavazatot a választás során. Sikertelenségét ő maga is azzal magyarázta, hogy gyorsan felfelé ívelő karrierjében „átugrotta” az *aedilis curulis* tisztségét, kihagyta ezt a *magistraturát*. A népnek azonban ezzel nagy csalódást okozott: a kisemberek elvárták volna tőle, hogy előbb *aedilis*nek pályázzon. Arra számítottak ugyanis, hogy különlegesen pazar játékokkal kápráztatja majd el őket. Sulla nem törődött ezzel az elvárással, azonnal praetornak jelöltette magát – és látványosan megbukott.⁵⁶

Térjünk azonban vissza a Kr.e. 184. évbe, P. Cornelius Cethegus ünnepi játékaikhoz. Cethegus *praetor peregrinus* volt – sem nem *consul*, sem nem *aedilis curulis*. Hogyan rendezhette ő a játékokat, hisz e funkció a fent vázolt politikai súly miatt komoly vonzerővel bírt?

Livius megemlíti, hogy az Apolló tiszteletére szervezett játékokról volt szó. A történészek szerint a *ludi Apollinaris* mint *ludi Romani* (*ludi publici*) megrendezése a Kr.e. III. század végén állandósult: 212-ben rendezték meg először bizonyos szakrális jelek alapján.⁵⁷ Kr.e. 211-ben a hivatalban lévő praetor, Calpurnius javaslatára újra sor került Apolló tiszteletére játékok megrendezésére, majd a szenátus úgy döntött, hogy ezek után rendszeresen, évente rendezzenek ilyen játékokat.⁵⁸ Kr.e. 208-ban, egy pestisjárvány idején az akkori *praetor urbanus*, P. Licinius Varus törvényjavaslatot terjesztett elő a játékokról: a *lex Licinia de ludis Apollinaribus* rögzítette, hogy a *ludi Apollinaris* a *ludi annui* csoportjába tartoznak, azaz a mindenkori *praetor urbanus* minden évben köteles megrendezni őket.⁵⁹ Ezért P. Cornelius Cethegus, a hivatalban lévő praetor peregrinus, és nem az *aedilis curulis* (aki történetünk idején éppen Q. Fulvius Flaccus lett volna) rendezte ezeket a játékokat; Livius tehát korrekten tudósít itt is.

Amint azt fent már említettem, az ünnepi játékok megrendezésének költségeit a

⁵⁵ Az *aediles cuneles* egyik tipikus feladatköre, a *cura ludorum solemnium* valószínűleg az ünnepi játékokon kezdetben ellátott rendszeti funkcióból alakult ki. Livius úgy tudja, hogy az *aediles* először Kr.e. 310-ben léptek fel ebben a szerepben, amikor a diktátor Papirius Cursor *triumphusán* a fórum feldíszítéséről gondoskodtak. V.ö. KUNKEL: *Staatsordnung*, pp. 477.; JAKAB, *Stipulationes*, pp. 36.

⁵⁶ A játékok nagy politikai jelentősége miatt egyre inkább túlzásba vitték a pazarlást. Caesarról maradt fenn az a történet, hogy ő volt az első, aki mint *aedilis curulis* az apja temetésére rendezett ünnepségen az arénát ezüsttel díszítette fel és a gladiátorok ezüst fegyverekkel harcoltak a vadállatok ellen. A túlzott pazarlás visszaszorítására a *principatus* idején rendeletek jelentek meg *scaenicorum recisis paribusque gladiatorum ad certum numeram redactis*.

⁵⁷ V.ö. GEDEON M.: *Az antik Róma "sportjoga"*. Miskolc, 2005. p. 19.

⁵⁸ Liv. 26, 3. V.ö. F. BERNSTEIN: *Ludi publici. Untersuchungen zur Entstehung und Entwicklung der öffentlichen Spiele im republikanischen Rom*. Stuttgart, 1998. pp. 136.

⁵⁹ Liv. 27, 23. V.ö. GEDEON: *Sportjog*. p. 19.

magistratus túlnyomó részben a magánvagyonából fedezte.⁶⁰ A tetemes kiadást jelentő közfeladatot (*munus*) mégis örömmel vállalták Rómában, mert ezáltal nagy népszerűsége tehettek szert a nép körében a politikusok. Ezt a népszerűséget a következő évek választási küzdelmeiben értékes szavazatokra lehetett beváltani, ahogyan ezt P. Cornelius Cethegus néhány évvel későbbi *consullá* választása is igazolja.

Q. Fulvius Flaccus fent leírt eredménytelen önjelöltsége a praetori tisztségre és agresszív politikai fellépésének elutasítása a szenátus részéről hosszú távon semmiképpen sem bizonyult ártalmasnak a jelölt politikai karrierje szempontjából. Q. Fulvius Flaccus néhány évvel később, Kr.e. 182-ben megnyerte a praetori tisztségre kiírt választást és ebben a minőségben átvette *Hispania citerior* provinciában a légiók parancsnokságát is. A történétírók arról tudósítanak, hogy még Kr.e. 180-ban is ő vezette Hispaniában a harcokat *proconsuli* minőségben. Sikeres katonai tevékenységét Kr.e. 180-ban diadalmenettel, *triumphusszal* ünnepelhette Rómában, ahol fényes politikai pályája tovább folytatódott. Kr.e. 180-ban *pontifex* lett,⁶¹ majd Kr.e. 179-ben *consulként* állt a Köztársaság élén. Kr.e. 174-ben a *ensor* tisztségét töltötte be A. Postumus Albinus kollégájaként. Sikeres politikai pálya és fényes hadvezéri győzelmek után a történeti források szerint Kr.e. 172-ben öngyilkosságot követett el, valószínűleg fia korai halála felett érzett fájdalomban.⁶²

ÉVA JAKAB

EIN WAHLSKANDAL IM ANTIKEN ROM

(Zusammenfassung)

Der verehrte Jubilar, o.Univ.-Prof. Dr. Jozsef Ruszoly, hat viele Jahre seiner wissenschaftlichen Karriere der Geschichte der Wahlen im historischen Ungarn, um den Wandel zwischen Absolutismus und Dualismus, gewidmet. Es war ein spannender Zeitraum, dessen Gesetzmäßigkeiten und Widersprüche er mit viel Fleiss und Gelehrten-Geduld aufzudecken bemüht war. Sein wissenschaftliches Oeuvre gab mir den Anlass, für die Festschrift, die seine Universitäts-Karriere feiert, verfassungsrechtliche Studien aus dem alten Rom zu liefern. Mögen seine Forschungen uns noch lange als anregendes und motivierendes Musterbeispiel dienen!

Der Beitrag versucht eine Episode der römischen Geschichte, eine gescheiterte Praetorenwahl, historisch und verfassungsrechtlich zu interpretieren. Livius (39,39) berichtet davon, dass nach dem unerwarteten Tod des amtierenden Praetors, C. Decimius, im Jahre 184 v.Chr., ein neuer praetor urbanus hätte gewählt werden sollen.

⁶⁰ V.ö. GEDEON: *Sportjog*. p. 22.

⁶¹ A *pontifex maximus* jelentette a legfőbb papi méltóságot Rómában, aki a politikai életben is fontos szerepet töltött be, v.ö. LATTE: *Religionsgeschichte*. pp. 400.

⁶² V.ö. Liv. 42,3; Val. Max. 1, 1, 20.

⁶³ V.ö. Liv. 42,3; Val. Max. 1, 1, 20; F. COARELLI: *Fortuna equestris*. IVRA 2 (1995) pp. 268.; J. BRISCOE: *Q. Marcius Philippus and nova sapientia*. JRS 64 (1964) pp. 73.

Es geschach aber, dass sich neben den drei „ordentlichen“ Kandidaten auch ein Vierter, der amitierende kurulische Ädil, Q. Fulvius Flaccus, beworben hat. Sein vehementes Auftreten hat sogleich eine politische Krise ausgelöst: Es gab keine geletende Normen darüber, ob die Bewerbung eines Amtskollegen angenommen oder abgelehnt werden sollte. Die Lage wurde dadurch nur noch komplizierter, dass Q. Fulvius Flaccus es gut verstand, die Gunst des Volkes für sich zu gewinnen. Die Vorschriften der Kandidatur und die Voraussetzungen der Qualifikation als Kandidat mussten neu überlegt werden.

Die vorliegende Studie versucht – anhand dieser lehrreichen Geschichte – zu zeigen, wie die römische Verfassung funktionierte und wie sie als „living constitution“ stets weiter entwickelt wurde. Es ist weiters von Interesse, welche Mittel dem Wahlleiter zur Verfügung standen, um politisch „ungewünschte“ oder gesetzwidrige Kandidaten zu verhindern.